

УДК 378

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Ю. О. Долинний

У статті розглянуті теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи. Розглянуті літературні джерела, що стосуються питання професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи.

Ключові слова: фахівці, фізичне виховання, підготовка, реабілітація, обмеження в розвитку.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Щорічна тенденція зростання інвалідності та психофізичних відхилень у стані здоров'я людей потребує попит на реабілітаційну роботу фахівців з фізичного виховання і спорту потребує підвищення рівня освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців-реабілітологів, розроблення та удосконалення методології та моделі підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи, розроблення нових теоретичних підходів щодо життєдіяльності людей з обмеженими фізичними можливостями.

Актуальною проблемою сучасної педагогічної теорії і практики є процеси професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями у вищій школі.

Діти з обмеженими фізичними можливостями мають такі ж права, як і здорові діти, їм необхідно повноцінно навчатися, отримувати загальну освіту та в майбутньому приносити користь суспільству та державі [2]. Тому підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до професійної діяльності з дітьми з обмеженими фізичними можливостями у системі вищої освіти обумовлена на цьому етапі соціально-економічними, політичними, екологічними умовами, що склалися, і є необхідною ланкою у вирішенні освітніх проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив вивчити значний досвід з теорії і практики професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту у вищій школі.

Професійну підготовку майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту в своїх роботах розкривали Т.М. Бугеря, А.М. Герцик, М.В. Дутчак, Р.П. Карпюк, Т.Ю. Круцевич, О.С. Куц, Є.Н. Приступа, Л.П. Суценко, О.В. Тимошенко, Б. М. Шиян.

Понятійний апарат підготовки фахівців з фізичної реабілітації розглядали О.М. Вацеба, Г.Е. Верич, О.Д. Дубогай, Т.Ю. Круцевич, В.М. Мухін, В.П. Мурза, С.М. Попов.

Фізичне виховання різних верств населення досліджували в своїх роботах М.В. Дутчак, В.І. Завацький, Л.Я. Івашенко, О.С. Куц, Н.В. Москаленко.

Проблему дітей з обмеженими фізичними можливостями та корекційну роботу з такими дітьми в своїх дослідженнях розкривали В. Бондар, Т. Власова, В. Засенко, В. Лубовський, М. Малофєєв, Є. Мастюкова, Г. Мерсіянова, В. Синьов, Є. Собонович, Л. Фомічова, О. Хохліна, М. Шермет, М. Ярмаченко.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Попит на фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи потребує систематичного удосконалення методології та моделі підготовки та роботи фахівця- реабілітолога.

Крім того, підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи потребує розроблення нових теоретичних та практичних підходів, щодо реалізації такого напрямку роботи.

Тому підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи на сучасному етапі розвитку реабілітаційної роботи потребує вирішення питання удосконалення методології та моделі підготовки і розроблення нових теоретичних, практичних підходів.

Мета дослідження – узагальнити данні літературних джерел, що стосуються питання професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи та на основі літературних джерел розглянути теоретико-методологічні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Життєвий досвід, практика фізичного виховання і спорту сприяють реалізації проблеми реабілітації людей з обмеженими фізичними можливостями у напрямку освіти, виховання, формуванню позитивного морального і психофізичного клімату в суспільстві [5].

О. Куц та І. Лапичак зазначають, що професійна підготовка фахівців з фізичного виховання і спорту має відповідати певним критеріям якості, за які відповідає вищий навчальний заклад. Компоненти професіоналізму майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до професійної діяльності автори представляють таким чином:

- професійні знання: спеціальні, методичні, психолого-педагогічні;
- професійні вміння: дидактичні, організаційні, конструктивні, прогностичні, комунікативні;
- професійні якості особистості: ціннісні, здібності, риси характеру [6, с. 539].

В. О. Зюзін, Т. М. Зінченко вказують на те, що підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи є проблемою державної ваги для кожної цивілізованої країни. Останнє впливає з самого трактування поняття «фізична реабілітація» як процесу відновлення частково чи повністю втрачених функцій організму людини з обмеженими фізичними можливостями засобами фізичного виховання і спорту, є одним з основних і дієво впливає саме на рухову сферу людини з обмеженими фізичними можливостями [1, с. 11-12].

Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до професійної діяльності пов'язана, перш за все, з оволодінням професійними навичками та вміннями, необхідними для проведення реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями в розвитку. Але реабілітаційна робота фахівців з фізичного виховання і спорту не обмежується тільки фізичною реабілітацією: професійна робота реабілітолога має містити комплексне використання інших видів реабілітації.

С. Мальона зазначає, що вихідні ідеї щодо професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері фізичної культури і спорту мають ґрунтуватися на основних положеннях Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і

спорт», Державної програми розвитку фізичної культури і спорту, Указу президента від 18 жовтня 2001 року, «Про національну програму правової освіти населення», Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту в Україні та низці інших нормативно-правових документів [7, с. 108].

Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту містить комплексне застосування різних реабілітаційних заходів для формування компенсації або відновлення функціональних можливостей людей з обмеженими фізичними можливостями із застосуванням фізичних факторів – фізичних вправ, фізіотерапії, масажу, водолікування й ін. Проблему інвалідності в умовах обмеження життєдіяльності людини слід вирішувати силами фахівців-реабілітологів за допомогою багатопрофільної, тобто комплексної реабілітації, що містить різні види й аспекти [2, с. 20].

Теоретична і практична підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту як педагогічна проблема потребує, крім знань фізичної реабілітації, вивчення інших методів фізреабілітації: праце- та механотерапії, фізіо- та бальнеотерапії, психологічної та педагогічної реабілітації, психорегуляції, соціального аспекту. На основі знань з фізіо- та бальнеотерапії майбутні фахівці з фізичного виховання і спорту зможуть використовувати фізіо-, бальнеологічні методи для відновлення втрачених функцій організму дитини, фізичної та розумової працездатності дітей з обмеженими фізичними можливостями; орієнтуватися у виборі методів і поєднанні їх з іншими методами фізичної реабілітації під керівництвом лікаря [3].

У сучасних умовах реабілітації поширення набули різноманітні засоби та методи впливу на організм людини, що стимулюють його працездатність і надають позитивний вплив на відновлення (біологічні препарати, медикаменти, масаж, електростимуляція, гідротерапія, умови гіпоксії й т. д.). Серед психорегуляційних засобів впливу широко застосовуються психотонічні та психом'язові тренінги (аутотренінг, психорегуляційне тренування, психом'язове тренування). Це вказує на необхідність навчання майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту, які спеціалізуються в галузі фізичної реабілітації, навичкам психорегуляції [2].

Таким чином, дуже актуальними є питання, пов'язані із застосуванням психічної саморегуляції у процесі навчання фахівців з фізичної реабілітації. Ефективність навчання психорегуляції за допомогою використання психолого-педагогічних засобів на тлі функціональних ефектів масажу зводиться до використання

рефлексивного підходу, а цьому необхідно навчати студентів у ході занять, щоб вони могли застосувати свої знання та вміння на практиці. На цій підставі видається достатньо актуальним розроблення і обґрунтування методики навчання навичкам психорегуляції студентів, що спеціалізуються в галузі фізичної реабілітації [1].

Курс соціальної реабілітації дозволить майбутнім фахівцям з фізичного виховання і спорту навчитися розробляти нові методи та технології соціальної реабілітації у разі соціальних хвороб з метою їх зменшення у суспільстві та проводити соціально-психологічні тренінги, які забезпечать органічну взаємодію діяльності лікаря і реабілітолога та будуть сприяти відновленню фізичного і соціального здоров'я. Успішної соціалізації людини з обмеженими фізичними можливостями служить гуманізація освіти, що заснована на формуванні духовно багатой, моральної та освіченої особистості на основі загальнолюдських і особистісних цінностей за допомогою різноманітних практик [9; 10].

У програмі лікувально-реабілітаційного масажу розглядається масаж при захворюваннях опорно-рухового апарату, внутрішніх органів, серцево-судинної та нервової систем; різновиди апаратного масажу, вакуумний, кріомасаж й ін. види.

Під час підготовки фізичних реабілітологів, на думку Т.М. Бугери, виникають труднощі, обумовлені недостатньо розробленими міжпредметними зв'язками, а також відсутністю уніфікованої нормативно-правової бази навчання. На думку автора, недостатнім є досвід системи підвищення кваліфікації фахівців з фізичної реабілітації при їх безперервній освіті протягом усієї професійної життєдіяльності фізичного реабілітолога.

Найважливіше місце у вирішенні зазначених проблем має належати змінам навчального плану й перегляду навчальних програм, підвищенню професійного рівня професорсько-викладацького складу, пошуку й упровадженню в навчальний процес ефективних методик, новітніх освітніх технологій, переосмисленню ролі якісної освіти. Науково-педагогічний аспект засвоєння міждисциплінарної проблеми, обумовлений початковою потребою в розробленні дієвої моделі при підготовці висококваліфікованих фахівців – фізичних реабілітологів. Усе це свідчить про те, що проблема оптимальної підготовки фахівців з фізичної реабілітації й перехід від їх високої кваліфікації до професійної компетентності вимагає глибокого теоретичного й системного практичного осмислення й вирішення [2, с. 12].

Л.І. Лубишева та В.А. Магін зазначають, що мета модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту полягає в створенні механізму стійкого розвитку педагогічної системи професійної підготовки науково-педагогічних фізкультурних кадрів, яка відповідає розвитку та запитам особи, суспільства та держави, і дозволяє істотно підвищити якість освіти, соціокультурну та здоров'я формуючу роль фізичної реабілітації.

В. Кукса вважає, що підвищення якості підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту, розвиток національної, зорієнтованої на здоров'я твірну підготовку спеціалістів фізично-реабілітаційної освіти – головна передумова активізації інтелектуальних сил і професійних резервів нації, мобілізації її психофізичних, духовно-людських і трудових ресурсів. Таке розуміння ролі фізично-реабілітаційної освіти об'єктивно ставить проблему фундаментальної переорієнтації загальної філософії освіти, зміни оздоровчо-освітньої парадигми в цілому [5, с. 41].

Особливе значення під час підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з людьми з обмеженими фізичними можливостями має розвиток у студентів психологічних і комунікативних здібностей, виховання почуття поваги до професії фізичного реабілітолога, персональної відповідальності за самостійну діяльність, засвоєння моделі фахівця з фізичної реабілітації, для якого властива висока внутрішня культура та культура здоров'я.

Велике значення має розвиток у студентів творчого, дослідницького підходу до здоров'язбережувальної діяльності, набуття ними умінь аналізувати результати своєї праці, формування потреби в самоосвіті та самовихованні [2].

Ціннісні орієнтації майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту щодо реабілітаційної роботи з людьми з обмеженими фізичними можливостями розглядаються як засоби, за допомогою яких диференціюють об'єкти фізичної культури за їх значимістю. Характер же спрямованості в самій діяльності частіше залежить від того, який особистісний сенс має система тих чи інших цінностей, що визначає дієвість відносин індивіда до тих об'єктів, заради яких ця діяльність здійснюється. Одні об'єкти можуть викликати емоційну (чуттєву), інші – пізнавальну, треті – поведінкову активність [2; 4; 5].

Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до професійної діяльності як педагогічна проблема передбачає подолання труднощів, пов'язаних, перш за все, з отриманням освіти

дітей з обмеженими фізичними можливостями, тобто адаптацію дітей з обмеженими фізичними можливостями у загальноосвітніх і спеціалізованих освітніх закладах. З метою забезпечення своєчасного, комплексного та неперервного реабілітаційного процесу, а також для запобігання погіршення стану інвалідності, подолання її наслідків і посилення незалежності людей з обмеженими можливостями в розвитку в країні сформовано широку мережу спеціалізованих реабілітаційних установ.

Крім того, складається система нового виду спеціалізованих установ – реабілітаційних центрів, які дозволяють комплексно вирішувати проблему навчання дітей з обмеженими фізичними можливостями в загальноосвітніх і спеціалізованих навчальних закладах. Такий напрям державної політики потребує особливого підходу підготовки та працевлаштування фахівців з фізичного виховання та спорту у реабілітаційних установах, спрямованих на забезпечення фізичної, трудової, навчальної та соціальної реабілітації дітей з обмеженими фізичними можливостями в розвитку, адаптації дітей з вадами в розвитку у побутовій діяльності, їх соціалізації у колі своїх однолітків [8].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до професійної діяльності пов'язана з оволодінням професійними знаннями (спеціальні, методичні, психолого-педагогічні); професійними вміннями (дидактичні, організаційні, конструктивні, прогностичні, комунікативні); професійними якостями (ціннісні, здібності, риси характеру), необхідними для проведення реабілітаційної роботи з людьми з обмеженими фізичними можливостями в розвитку.

В подальшому планується розглянути та дослідити структуру готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями.

Література

1. Беликова Н. А. Організація практичної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності. Освітологічний дискурс / Беликова Н. А. – 2014. – № 2 (6). – С. 12–21.
2. Белікова Н. О. Фізіологія людини : [методичні рекомендації для самопідготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до практичних занять] / Н.О. Белікова, С.Я. Індика. – Луцьк: РВВ ЛПРОЛ, 2010. – 116 с.
3. Бойчук Т. В. Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців фізичної реабілітації / Т.В. Бойчук, О.С. Левандовский // Науково-практична

- конференція «Фізична та фізіотерапевтична реабілітація. Реабілітаційні СПА-технології», 29-30 квітня 2009 р. – м. Севастополь. Матеріали конф. – С 11–12.
4. Казакова С.М. Современное состояние подготовки и перспективы трудоустройства специалистов по физической реабилитации / С.М. Казакова, Е.А. Казаков // Науково-практична конференція «Фізична та фізіотерапевтична реабілітація. Реабілітація СПА-технології», 29-30 квітня 2009 р., м. Севастополь. Матеріали конф. – С. 36–37.
  5. Кукса В. Переорієнтація професійної самосвідомості студента-фізреабілітолога / В. Кукса // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 4. – С. 40-47.
  6. Куц О. Нові технології та моделювання підготовки вчителів фізичної культури / О. Куц, І. Лапичак // Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 6: У 4-х т. – Львів: НВФ «Українські технології», 2002. – Т. 2. – С. 539-541.
  7. Мальона С. Право - специфічний засіб управління фізичною культурою і спортом / С. Мальона // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 4. – С. 108-110.
  8. Маргиненко В.В. Проблеми неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання і спорту / В. В. Маргиненко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 3. – С. 55-58.
  9. Павлик О.Б. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. Б. Павлик; Нац. акад. держ. прикордон. служби України ім. Б.Хмельницького. – Хмельниц, 2004. – 20 с.
  10. Суценко Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): Монографія / Людмила Петрівна Суценко. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2003. – 442 с.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ И СПОРТУ К РЕАБИЛИТАЦИОННОЙ РАБОТЕ

Ю.А. Долинный

В статье рассмотрены теоретико-методологические основы подготовки будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту к реабилитационной работе. Проанализированы литературные источники по вопросу профессиональной подготовки будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту к реабилитационной работе.

Ключевые слова: *специалисты, физическое воспитание, подготовка, реабилитация, ограниченные возможности в развитии.*

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF THE FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL TRAINING AND SPORT PREPARATION TO REHABILITATION WORK

Yu.A. Dolinnyi

The article deals with the theoretical and methodological bases of the future specialists in physical training and sport preparation to rehabilitation work. The literature sources on professional preparation of the future specialists in physical training and sport to rehabilitation work are analyzed.

Key words: Specialists, physical education, preparation, rehabilitation, developmental disabilities.

Долінний Юрій Олександрович – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. E-mail: dya69@mail.ru

Dolinnyi Yuriy Oleksiyovych – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Doctoral Student of the Department of Pedagogics of Glykhov National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko. E-mail: dya69@mail.ru

УДК 378:22.091.2-051:51:[613.8]

ФАКТОРИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

М. М. Дяченко-Богун

В статті розкриваються сутнісні характеристики факторів, що впливають на формування здоров'язбережувального середовища у сучасних освітніх закладах. Виділено і проаналізовано вплив еколого-гігієнічних, організаційно-педагогічних, психолого-педагогічних факторів, що позитивно впливають на фізичне, психічне, репродуктивне, духовно-моральне здоров'я учня.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, здоров'язбережувальне середовище, фітотехнологія, відеоекологія, аромотерапія.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасні

здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі ставлять перед собою низку важливих завдань. Використання здоров'язбережувальних освітніх технологій полягає у забезпеченні важливих умов навчання, виховання та розвитку здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу. Відповідно, учитель повинен бути підготовлений до такої інноваційно-творчої роботи формування та реалізації всіх зусиль, спрямованих на підвищення ефективності здоров'язбереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблема виокремлення основних факторів, що впливають на ефективність реалізації здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти стала предметом наукового пошуку в контексті таких основних напрямів: наукові засади професійної освіти педагогів (М. Васильєва, М. Гриньова, В. Євдокимов, В. Кремень, В. Лозова, О. Пехота, В. Семиченко); розкриття особливостей фахової освіти майбутніх учителів біології (С. Артюх, Л. Бережна, І. Васильєв, В. Зайчук, Л. Іванова, О. Коваленко, Л. Козак, І. Лікарчук, Н. Ничкало, О. Романовська, П. Ярмоленко); питання підготовки педагогічних кадрів до здійснення здоров'язберігаючої діяльності (О. Авдєєва, В. Бобрицька, Ю. Бойчук, О. Ващенко, О. Дубогай, Н. Коцур, В. Нестеренко, Т. Сущенко, Є. Чернишова).

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Не дивлячись на тривалі наукові пошуки щодо проблеми дослідження, невирішеними залишаються питання обґрунтування факторів, які забезпечують ефективність впровадження у освітнє середовище технологій здоров'язбереження, які дозволяють сформувати у школярів здоровий спосіб життя, зберегти і зміцнити власне здоров'я. З огляду на це, виокремлення і аналіз основних факторів здоров'язбережувальних технологій, які формують здоров'язбережувальне середовище у сучасних закладах освіти є актуальним і носить беззаперечне теоретичне і практичне значення.

Мета статті полягає у розкритті головних факторів здоров'язбережувальних технологій, які впливають на формування здоров'язбережувального середовища у сучасному навчальному закладі; а також конкретизації прийомів і методів педагогічної діяльності, які сприяють потенційному розвитку особистості у напрямку формування культури здоров'я і дбайливого ставлення як до особистого здоров'я, так і здоров'я оточуючих.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Сучасне освітнє середовище